

30. juni, 2009

Odd Gunnar Skagestad

Odd Gunnar Skagestad (f. 1944) er en aktiv skribent og samfunnsdebattant, og har tidligere hatt artikler i bl.a. Samtiden, Nytt Norsk Tidsskrift og Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift.

Tilbake til futurismen?

Det er 100 år siden futurismens grunnlegger Filippo Marinetti formulerte parolen *Brenn museene!* I Oslo har hans tankegods manifestert seg i et ideologisk prosjekt for å bryte ned museenes funksjon som bevarere og ankerfester for dannelsesstradisjonen.

*"Men hvorfor i all verden har vi bygget det da?
Kan du si meg det?"*

Byggmester Solness i Henrik Ibsens skuespill av samme navn (2. akt)

Blant de mange åremål som 2009 har å by på, kan det være verdt å minnes at det nå er 100 år siden futurismens grunnlegger Filippo Marinetti formulerte

parolene ”*Brenn museene!*” og ”*La oss drepe måneskinnet!*”[1] Det Futuristiske Manifest slo aldri helt an i Norge. Måneskinnsdrap og museumsbrenning ble for drøy kost for et nøkternt og veloppdragent folkeferd. Men et frø var sådd, en spire slo rot, og med tid og stunder skulle beslektede kulturpolitiske ideer slå ut i blomst. Under nye merkelapper som *post-strukturalisme* og *dekonstruktivisme* har Marinettis grunnholdninger overvintret og fått en renessanse.

Hos oss, her hjemme i Furet Værbitt, har hans reinkarnerte tankegods manifestert seg i et ideologisk prosjekt som har som hensikt å bryte ned museenes funksjon som bevarere og ankerfester for det vi måtte ha av dannelsesstradisjon i vårt land. Gammeldags folkeopplysning erstattes med virksomhet som tilsikter å ”*bryte med tilvante forestillinger*”, som en av prosjektets fremste strateger, daværende statssekretær Slettholm i Kulturdepartementet, formulerte det.[2]

Bevares, vi brenner ikke museer i Norge. Våre metoder er mer subtile: Likvidering av institusjonell identitet gjennom strukturrasjonalisering og fusjonerings. Utslettelse av fysisk identitet gjennom fraflyttinger og samlokaliseringer, inn i form- og sjelløse nybygg. Nedbryting av anerkjent og gjenkjennbar faglig kompetanse gjennom oppløsning og omorganisering av etablerte fagmiljøer. Omdannelse av museenes oppgave, fra å ta vare på *de store fortellingene* som utgjør vår kulturarv til å brette dem opp i trivielle tids-, situasjons- og personavhengige småfortellinger. Omdannelse av museenes funksjon til ”opplevelsessentra”, arenaer for formidling av omkontekstualisert pjatt (hvem husker ikke ”*Frosken*”).

Museumssanering

Et av delprosjektene i så måte er *Museumsreformen*. [3] Som statens operative ledd i gjennomføringen av reformen er det opprettet noe som heter ”ABM-utvikling – Statens senter for arkiv, bibliotek og museum”. Resultatene har ikke latt vente på seg: I løpet av selve Mangfoldsåret 2008 klarte Kulturdepartementet den bragden å redusere antall museer her i landet fra 800 til 100. Om Marinetti ville latt seg imponere, vites ikke, men departementet er ennå ikke fornøyd: Her fastholdes fortsatt den djerpe målsettingen om å drive antallet videre ned i 60 stk., – formodentlig et rimelig håndtérbart volum selv for en etat som ønsker å ha færrest mulig aktører å forholde seg til i sin maktutøvelse.

ABM-utvikling favner vidt og ambisiøst. Det er ikke bare museene som gjennomgår en opprivende nedbrytningsprosess. Også andre kulturinstitusjoner så som biblioteker og ikke minst eldre byggverk av kulturhistorisk eller arkitektonisk betydning ligger dårlig an. Og dette er en utvikling som først og fremst er i ferd med å ramme landets hovedstad:

Monumentalbygninger for fall

Det går en farsott over Oslo by. En epidemi truer med å skamfere – irreversibelt – byens ansikt og dens sjel. De få monumentalbygninger som har kunnet minne oss om at vi engang var en kulturnasjon, står for fall. I stedet skal det komme en serie historieløse nybygg, samlet i klynger nede ved vannkanten. Slik skal minnene om vår fortid legges i grus, slik skal sporene etter historiens dramaturgi slettes, i kulturens navn og i futurismens ånd.

Våre øvrigheter – de statlige så vel som de kommunale – har fått øynene opp for synergien mellom kulturpolitikk og byutvikling (*kulturpolitikk + byutvikling = sant*), – en synergi med sprengkraft i overført så vel som konkret forstand. Så kan det saktens spørres om denne metakulturelle sprengningsmanien er noe som vi – og byen vår – behøver, enn si har godt av? Spør gjerne, men forvent ikke noe svar. Iallfall ikke på de mest grunnleggende, elementære for ikke å si banale spørsmålene om *hvorfor i all verden* det er så om å gjøre å smadre vår kulturarv, – heri inkludert de byrom og bygningsmasser som danner den fysiske ramme om kulturarven og som samtidig utgjør den ytre og visuelt viktige del av denne.

Hva skal vi med Nasjonalmuseet?

I så måte fremstår *fortellingen om Nasjonalmuseet* som en skrekkehistorie om hvordan det kan gå når uforstand, jåleri og maktbrynde – under dekke av et tynt kulturelt alibi – tar overhånd.

I en debattartikkel i *Aftenposten* 4. desember 2008 stilte arkitekt Fredrik A.S. Torp henimot et dusin konkrete spørsmål som alle gjaldt Nasjonalmuseets eksistensberettigelse.[4] Spørsmålene var rettet til Nasjonalmuseets styre, skjønt rette adressat kanskje heller hadde vært de ansvarlige politiske myndigheter, ved

kulturministeren. Innpå syv måneder er gått, og ingen ansvarlig instans har ennå sett seg beføyet til å besvare Torps meget betimelige spørsmål. Denne absolutte mangel på lydhørhet er forståelig, for noe vettugt svar er knapt mulig å gi. Helt fra stiftelsen i 2006 har fusjonsmonsteret ”Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design” fremstått som en sammenhengende skandaleføljetong — et prosjekt som ikke har hatt noe annet kjent formål enn å rasere eksisterende livskraftige og tradisjonsrike kulturinstitusjoner, samt å tilfredsstillte klåfingrede kulturoperatørers forfenglighet.

Denne debatten har våre myndigheter ikke villet ta. Til gjengjeld har øvrighetene, med kulturminister Giske i spissen, gått høyt ut på banen i en *annen* debatt — nemlig spørsmålet om museets *lokalisering*. Lokaliseringsdebatter er noe som vi nordmenn virkelig kan. Dét gjelder også våre statsråder, og her har budskapet vært overmåte klart: Nasjonalmuseet skal til Vestbanen, noen omkamp skal ikke finne sted, og dermed basta!

Gjennomføring av store, skjellsettende politiske prosjekter medfører stundom ”collateral damage”, som det så kjekt heter på militærspåket. Man kan jo ikke lage omelett uten å knuse egg, kan man vel?

Futuristisk vandalisme

Og fanden spare, knusing skal det bli! Hovedstadens urbane kulturlandskap forfaller, forvitrer og forringes — i kulturpolitikkenes navn. I andre land synes man det ofte er OK å hegne om landets kulturarv og ta vare på praktbygninger fra en svunnen tid. Ikke som døde skall, men som levende institusjoner som vitner om kontinuitet og historiebevissthet.

Norsk kulturpolitikk anno 2009 går ut på at kulturinstitusjoner må maltrakteres, tilintetgjøres eller sendes i eksil for å gi vårt nyfuturistiske kultokrati påskudd til å fylle opp byrommene med såkalte ”signalbygg” som monumenter over seg selv og sin egen historieløshet. Blant de mest prominente ofrene for denne futuristisk inspirerte vandalismen finner vi Nasjonalgalleriet, Deichmanske bibliotek, Historisk Museum, Kunstindustrimuseet og Munch-museet.

Ja, det verserer endog planer om å flytte vikingskipene fra Bygdøy til Bjørvika (Arnebergs monumentale båtnaust sies å være i utakt med tidens smak, og er formodentlig modent for kondemnering). Og nå kan media fortelle at også ”de gamle vestbanebygningene” trolig må rives for å skaffe plass til Nasjonalmuseet, – dette som ledd i en flytte- og byggeprosess som visstnok også omfatter et konkurrerende element i form av et Utenriksdepartement som øyensynlig skal skysses ut av sine ellers utmerkede lokaler på Victoria Terrasse.

Ovennevnte eksempler gir langt fra noe uttømmende bilde av situasjonen. I en større reportasje kunne avisen *Aften* navngi til sammen 12 kulturinstitusjoner som etter foreliggende planer skal ut av sine respektive lokaler og ”få ny adresse ved fjorden” (dvs. i hovedsak i Bjørvika eller på Vestbanetomten).[5] Tallet 12 er i virkeligheten i underkant, for her hadde ikke avisen regnet med hverken Utenriksdepartementet eller Botsfengselet. Gamle *Botsen* – også denne en kulturinstitusjon av sitt slag – må i henhold til et nylig bystyrevedtak belage seg på å fraflytte sin klassiske bygning på Grønland (skjønt det er vel tvilsomt om akkurat denne anstalt vil bli relokalisert til Bjørvika).[6]

Vi ser her aksentueringen av en tendens som har vært under utvikling gjennom en årrekke. Tidsskriftet *St.Hallvard*, som utgis av det ærverdige *Selskabet for Oslo Byes Vel*, kunne i 2005 på lederplass konstatere at:[7]

(...)...prestisjeprosjektet på Vestbanen mangler et meningsfylt innhold.

Deichmanske er tiltenkt en stor del av det uformelige og fremmedartede bygningsvolum som ble resultatet av den ulykksalige arkitektkonkurransen i 2002.

For å få kabalen til å gå opp, må det finnes på og fylles på med mer.

Den gang – for fire år siden – var det planene om å flytte Munch-museet og Deichmanske bibliotek til Vestbanen som var foranledningen for ovensiterte betraktninger. Nå er det Nasjonalmuseet, UD m.v. som er det hotteste hotte, men problemstillingen er i bunn og grunn den samme.

Signalbygg på Vestbanen

Helt siden den gamle jernbanestasjonen ble nedlagt på slutten av 1980-tallet har utbyggingskåte liebhavere lansert stadig nye prosjekter med formål å rasere den tiloversblevne bygningsmassen og fylle igjen det tilhørende sporområdet med nybygg

for å huse eksisterende, men angivelig hjem- og rotløse kulturinstitusjoner. Siden mai i fjor har kulturminister Giske frontet planen om å la Nasjonalmuseet få etablere seg på tomten. Dermed ble vi vitne til nok et scenskifte i dramaet om Vestbanen — et farsemessig skuespill med potensial for en tragisk utgang.

Om vi har forstått rett, er tanken at her skal det oppføres ett eller flere skikkelig prangende *signalbygg*, som det heter i tidsriktig kulturterminologi. Når en slik tanke først er tenkt, er det øyensynlig nærliggende at man også ønsker å kvitte seg med de gamle stasjonsbygningene. Disse vil jo ellers både ta plass og ligge der som en ubehagelig påminnelse om en fortid som vi ikke lenger gidder å vedkjenne oss.

Men er dette noe som kulturministeren egenmektig kan bestemme? Og hvem — om noen — er det som har bestemt at Vestbane-området overhodet *skal* utbygges?

Realiteten er at spørsmålet om utbygging av Vestbane-området aldri har vært forelagt byens borgere og velgere til vurdering. Utgangspunktet for de mange prosjektene som har vært fremmet og drøftet, har vært at området *skal* utbygges, – og så får man etterpå konstruere en hensikt, finne ut hva i all verden man skal bruke det utbygde anlegget til. I så måte er Nasjonalmuseet (som i seg selv heller ikke er kommet til som følge av noe folkekrav) bare den siste i rekken av oppkonstruerte formål.

Må vi finne oss i det?

Er dette noe som vi — passivt og resignert — bare må akseptere? Må vi finne oss i at vårt bylandskap og vår smule kulturarv *gjennom en villet prosess* forvitrer, forfaller, forringes og fremmedgjøres? Rett nok, noen spede røster har tatt til orde for å bevare Nasjinalgalleriet, om ikke annet som oppbevaringssted for eldre kunst. Og jo, enkelte har ytret seg i kritiske vendinger om den uformuende arkitektoniske fremtoning som i fremtiden skal huse Munch-museet — mens selve beslutningen om å forvise museet fra Tøyen til Bjørvika øyensynlig tas for gitt.

Enkelt saker engasjerer, men noen bred, artikulert og prinsipielt fundert opinion mot den meningsløse rasingen av hovedstadens kulturbygningslandskap, har ikke kommet til uttrykk. Har vi latt oss redusere til maktesløse ofre for øvrighetenes vilkårlige vedtak? Har vi avfunnet oss med at de store valgene allerede er tatt for oss?

Det er de valgene som vi gjør i dag, som vil skape fremtidens nåtid – og dens dom over sin fortid. De valg vi gjør med hensyn til byens arealbruk og utseende, er fremfor alt *verdivalg*. Det er valg som vi gjør for våre etterkommere, valg som gjelder de fysiske rammer om deres dagligliv, valg av de verdier som de skal få glede eller ergre seg over.

Dette dreier seg ikke om reaksjonær tilbakeskuende nostalgi. Den fortetningsiveren og nybyggvirksomheten som i en årrekke har preget Oslos indre by, er ikke i hovedsak noe negativt. Mange bydeler og nærmiljøer opplever en spennende fornyelse, hvor også moderne arkitektoniske uttrykk kommer til sin rett. At så også vil være tilfellet med de planer som foreligger for Vestbane-området, har likevel formodningen mot seg. Dette er et byrom som krever forståelse for verdien av å hegne om vår kulturarv, kombinert med ivaretagelsen av storbyens behov for grønne lunger.

De samme hensyn gjelder, prinsipielt sett, også for Bjørvikas vedkommende, om enn ikke i samme akutte grad som hva angår det spesifikke behov for å verne Vestbanebygningene. I Bjørvika dreier det seg om utformingen av vidstrakte sentrumsnære arealer som (uansett hva man måtte mene om den kontroversielle ”Barcode”-løsningen) gir spillerom for kreative fornyelsesprosjekter. Gjerne også rom for kulturelle møteplasser av ymse slag! Men fra en slik erkjennelse er det en lang vei til dagens planer om en kompakt konsentrasjon av storparten av byens kulturinstitusjoner, tvangsfordrevet fra sine hjem for å samles i en klynge av futuristiske nybygg nede i fjæra. Det vi ser i dag er en massiv manifestasjon av klåfingret ødeleggelsesmani og en maktbrynde som er et totalitært samfunn verdig.

Det går en farsott over Oslo by. Men hvor kommer egentlig Filippo Marinetti inn i dette elendighetsbildet? Marinettis revolusjonære program gikk ut på at man skulle ”brenne alle broer til fortiden, ødelegge museene, bibliotekene, akademier av enhver type”. Futurismen skulle bli en viktig forløper for utviklingen av den italienske fascisme, og Marinetti skulle selv med tiden innta posisjonen som kulturpolitisk hoffideolog for Mussolini og hans fascistiske regime. Med sine destruktive idealer ville Marinetti utvilsomt også ha følt seg hjemme i våre dagers norske post-strukturalistiske og dekonstruktivistiske virkelighet.

Og mens vi skriver 2009 kan vi samtidig minnes at det er 100 år siden denne mannen stod frem med sitt epokegjørende Futuristiske Manifest — et åremål som burde mane til ettertanke.

Har vi ham nå? Eller har vi latt oss margstjele av futuristenes arvtagere?

---

[1] Filippo Tommaso Marinetti, *The Futurist Manifest*, 1909; jfr. også http://en.wikipedia.org/wiki/Filippo_Tommaso_Marinetti.

[2] Yngve Slettholm, artikkelen ”Nasjonalmuseet våger å tenke nytt”, *Aftenposten* 3. mars 2005.

[3] Jfr. <http://www.abm-utvikling.no/museum/museumsreformen> .

[4] Fredrik A.S. Torp, ”Hva skal vi med Nasjonalmuséet?”, *Aftenposten* 4. desember 2008.

[5] Reportasjeartikkelen ”Den store flyttesjauen”, *Aften*, 5. mai 2009, s.6.

[6] Artikkelen ”Fengsel midt i byen”, *Aften*, 6. mai 2009, s.2.

[7] Lederartikkelen ”Flyttesjau” i tidsskriftet *St.Hallvard*, nr.4, 2005, s.3.

- Odd Gunnar Skagestad arbeider til daglig i UD. Han er en aktiv skribent og samfunnsdebattant, og har tidligere hatt artikler i bl.a. *Samtiden*, *Nytt Norsk Tidsskrift* og *Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift*.